

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԱՄՔԻՈՆ

DOI: 10.59560/18291155-2024.4-.68

ԱՐՄԻՆԵ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ

*Հայաստանի եվրոպական համալսարանի
իրավագիտության ամբիոնի հայցորդ*

ՀԱՅԵՑՈՂԱԿԱՆ ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶՐՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ամփոփագիր

Վարչական իրավունքի սկզբունքներն առանձնահատուկ նշանակություն ունեն վարչական իրավունքի զարգացման գործում, մասնավորապես, դրանք համակարգաստեղծ դեր են կատարում՝ նպաստելով նոր ինստիտուտների ձևավորմանը: Վարչական իրավունքի սկզբունքների գոյությունը վարչական մարմինն հնարավորություն է տալիս իրականացնելու արդար վարչարարություն, նույնիսկ եթե որևէ հստակ իրավական նորմ առկա չէ, որը կարգավորում է վիճահարույց իրավիճակը:

Հոդվածում քննարկվում է հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքի և վարչական իրավունքի այլ սկզբունքների միջև առկա հարաբերակցությունը՝ վերլուծելով դրանցից յուրաքանչյուրի խախտման հնարավոր հավանականությունը հայեցողական լիազորությունների ոչ իրավաչափ կիրառման պարագայում: Միաժամանակ անդրադարձ է կատարվել վարչական մարմնի կողմից

վարչարարության սկզբունքի պահպանմանը, որը, ժամանակակից իրավական զարգացումներին համահունչ, ենթադրում է նաև մարդու հիմնարար իրավունքների և օրինական շահերի ապահովում, ինչպես նաև օրինականության և հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքների փոխգործակցությանը նպաստող երաշխիքներ:

Հողվածում առանձնացվել են վարչարար գործունեության որակական հատկանիշները՝ կապելով դրանք վարչարար գործունեության ընթացքում վարչական հայեցողության կիրառմամբ ծագած արտաքին և ներքին արգելքների հաղթահարման հետ: Քննարկվել են նաև վարչարար գործունեության որակական հատկանիշները՝ որպես վարչական հայեցողության կիրառման կարևոր պայման, որոնք տեսական և գործնական նշանակություն ունեն վարչարարության սկզբունքների փոխգործակցության ապահովման հարցում:

Հիմնաբառեր. վարչական իրավունք, սկզբունքներ, վարչական հայեցողություն, լիազորություն:

Ներածություն

Իրավունքի սկզբունքները հասարակական կյանքի օբյեկտիվ օրինաչափություններն իրավաբանորեն արտացոլող այն հիմնական գաղափարներն ու ելակետային, ղեկավար դրույթներն են, որոնք որոշում են իրավունքի ձևավորման, զարգացման ու գործողության գործընթացը, դրա բովանդակության հիմնական հարցերը, սոցիալական էությունը¹:

Վարչական իրավունքի սկզբունքները որոշում են վարչական իրավունքի ճյուղի զարգացման ուղղությունները և հիմնարար տարրերի կիրառումը: Վարչական իրավունքի սկզբունքների բովանդակությունն արտացոլում է հասարակության հիմնարար արժեքները, տեղն ու դերն անձի, նրա իրավունքների, ազատությունների, օրինական

¹ Տե՛ս Վաղարշյան Ա., Պետության և իրավունքի տեսություն – 2: ԵՊՀ, Երևան, 2011 թ., էջ 45:

շահերի տարբեր պետական կառավարման մարմինների հետ հարաբերություններում¹:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածով սահմանվում է հայեցողական լիազորությունները սահմանափակելու սկզբունքը, որով հայեցողական լիազորությունն օրենքով վարչական մարմին վերապահված իրավունք է՝ ընտրելու մի քանի հնարավոր իրավաչափ լուծումներից որևէ մեկը, իսկ հայեցողական լիազորություն իրականացնելիս վարչական մարմինը պարտավոր է առաջնորդվել մարդու և քաղաքացու՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության անհրաժեշտությամբ, նրանց իրավահավասարության, վարչարարության իրականացման համաչափության և կամայականության արգելքի սկզբունքներով, ինչպես նաև հետապնդել օրենքով կանխորոշված այլ նպատակներ:

«Հայեցողական լիազորություններ» եզրույթը և «սահմանափակել» բառի բացատրությունը, ըստ մեր դիրքորոշման, հակասություն են ստեղծում և տարընկալման տեղիք տալիս: Մասնավորապես, «սահմանափակել» բառն ունի իմպերատիվ բնույթ, իսկ հայեցողությունը՝ դիսպոզիտիվ: Միաժամանակ, հայեցողական նորմերի կիրառումը վարչական մարմնի կամքի ինքնավարության դրսևորումն է, այսինքն՝ վարչական մարմինն օժտվում է ազատ հայեցողությամբ:

Իրավաբանական գրականությունում քննարկման առարկա է «արգելք» և «սահմանափակում» հասկացությունների նմանության և տարբերության հարցը: Արգելքի միջոցով պետությունը մի դեպքում պաշտպանում է հասարակության և քաղաքացիների համար ամենակարևոր արժեքները, իսկ մյուս դեպքում պետությունն այն կիրառում է որպես սահմանափակող միջոց նույն հասարակության և քաղաքացիների նկատմամբ: Արգելքը գծում է արգելվածի սահմանները և ազատ է թողնում արգելքից դուրս ցանկացած վարքագիծ: Արգելքը

¹ Տե՛ս Пухтецкая А.А. ORCID: 0000-0002-2953-6365 Развитие научных подходов к основам классификации принципов административного права: сравнительно-правовой анализ, doi: 10.36695/2219-5521.3.2019.18 УДК 342.92(477), - С. 111:

պետության համար վարքագծի օրինական միջոց է, որն իր մեջ ներառում է նաև սահմանափակումը: Կարծում ենք, որ սահմանափակումն իր մեջ արգելքի տարրեր է պարունակում՝ ապահովելով վարչական մարմնի հայեցողական լիազորությունների իրականացումը, ուստի օրենսդիրը որպես սկզբունք սահմանել է հայեցողական լիազորությունների սահմանափակում և ոչ թե արգելք: Միաժամանակ անհրաժեշտ է նշել, որ, այնուամենայնիվ, «սահմանափակել» և «հայեցողական լիազորություն» երկու եզրույթների միջև հակասություն է առաջանում, քանի որ «սահմանափակել» եզրույթի կիրառումը ենթադրում է վարչական մարմնին ազատ հայեցողությունից զրկում, սահմանների նախատեսում, ինչով պայմանավորված՝ առաջարկում ենք «սահմանափակել» բառը փոխարինել «կիրառման իրավաչափություն» բառերով: Այսինքն, վարչական մարմնին վստահված հայեցողական լիազորությունները կիրառելի լինի նրա պաշտոնատար անձանց կողմից իրավաչափության սահմաններում՝ հարգելով և պաշտպանելով անձանց իրավունքներն ու ազատությունները, իրավահավասարությունը, վարչարարության մյուս սկզբունքները, ինչպես նաև հետապնդել օրենքով կանխորոշված այլ նպատակներ՝ ելնելով նաև բարեխղճության սկզբունքից:

Հիմնական հետազոտություն

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ գլխում ամրագրված են վարչական իրավունքի սկզբունքները, ուստի ներկայացնենք հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքի հարաբերակցությունը վարչարարության մյուս սկզբունքների հետ:

1. Յուրաքանչյուր իրավունքի ճյուղի սկզբունքների հիմքում դրված է օրինականությունը, որն իրավական գիտության և պրակտիկայի հիմնական կատեգորիան է, ինչպես նաև պետության տարածքում գործող նորմատիվ իրավական ակտերի ճշգրիտ, խստիվ պահպանումն ու կիրառումն է բոլոր սուբյեկտների կողմից:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ օրենքը պետք է լինի բավականաչափ մատչելի, նորմը կարող է որակվել որպես «օրենք», եթե այն բավականաչափ հստակ է, ինչը հնարավորություն է տալիս անձին համապատասխանեցնելու իր վարքագիծը և կանխատեսելու դրա հետևանքները¹: Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանը ևս ամրագրել է, որ իրավական պետության սկզբունքը, ի թիվս այլոց, պահանջում է նաև իրավական օրենքի առկայություն: Վերջինս պետք է լինի բավականաչափ մատչելի. իրավունքի սուբյեկտները պետք է համապատասխան հանգամանքներում հնարավորություն ունենան կողմնորոշվելու, թե տվյալ դեպքում ինչ իրավական նորմեր են կիրառվում: Նորմը չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն ձևակերպված չէ բավարար ճշգրտությամբ, որը թույլ կտա իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց դրան համապատասխանեցնել իրենց վարքագիծը. նրանք պետք է հնարավորություն ունենան կանխատեսելու այն հետևանքները, որոնք կարող է առաջացնել տվյալ գործողությունը²:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածով սահմանվում է վարչարարության օրինականության սկզբունքը: Այս սկզբունքն անխզելիորեն կապված է վարչարարության սկզբունքների հետ, այդ թվում՝ հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման: Մասնավորապես, վարչական մարմիններն օրենքով իրենց վերապահված հայեցողական լիազորությունները պարտավոր են իրականացնել բացառապես օրինականության սահմանադրական սկզբունքի պահպանմամբ:

Օրինականության և հայեցողական լիազորությունների կապը դրսևորվում է նպատակահարմարության նկատառումներով օրենքների դրույթներից շեղումների անթույլատրելիությամբ:

Վարչական հայեցողությունը ճկունություն է տալիս իրավական նորմերին, թույլ չի տալիս դրանք «սառեցնել», սակայն միևնույն ժամանակ

¹ Stn Sunday times v. The United Kingdom, 26/04/1979 թ. վճիռ, գանգատ թիվ 6538/74, կետ 49:

² Stn ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 13.05.2008 թվականի թիվ ՍԴՈ-753 որոշում:

վարչական մարմինների կողմից իրավական հնարավորությունների տատանումներն (օրինակ՝ որոշումների կայացման հստակ չափանիշների բացակայության դեպքում) օրինականության սկզբունքի խախտման վտանգ են ներկայացնում:

Մեր դիտարկմամբ՝ օրինականության և հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքների փոխգործակցությանը նպաստող երաշխիքներն են՝

1) վարչական մարմնի կողմից վարչական վարույթ հարուցելը, քանի որ այդ դեպքում հնարավոր կլինի բացահայտել օրինականության և հայեցողական լիազորությունների փոխադարձ կապը՝ հաշվի առնելով կոնկրետ գործում առկա բոլոր հանգամանքները: Միաժամանակ՝ կարևոր է վարչական վարույթի ամբողջ ընթացքի ապահովումը, քանի որ միայն վարչական վարույթի հարուցումը բավարար պայման չէ այս երկու սկզբունքների փոխկապվածության համար: Վարչական վարույթի ապահովմամբ է իրականացվում օրինականության և հայեցողական լիազորության սահմանափակման սկզբունքներին բնորոշ տարրերի բացահայտումը՝ տալով դրանց պատշաճ գնահատական վարչական ակտի տեսքով:

Ավելին՝ լսումներ իրականացնելը վարչական վարույթի անբաժանելի մասն է կազմում և նպաստում հայեցողական լիազորությունների կիրառմամբ օրինական վարչական ակտի կայացմանը.

2) վարչական վարույթի ամբողջ ընթացքում վարչական մարմինը հայեցողական լիազորություններն իրականացնելիս պետք է առաջնահերթ համարի մարդու իրավունքների ու օրինական շահերի պահպանումը, ինչն էլ հիմք է նաև օրինականության սկզբունքի պահպանման:

Թվարկված և վարչական վարույթի ընթացքին վերաբերող մյուս ընթացակարգերը թույլ են տալիս խուսափել օրինականության սկզբունքի խախտումներից՝ ապահովելով հայեցողական լիազորությունների կիրառման արդյունավետությունը:

2. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածով սահմանվում է ձևական պահանջները չարաշահելու արգելքի սկզբունքը, որը հաճախ ուղղակի կամ անուղղակի փոխկապակցվում է վարչական մարմին տրված հայեցողական լիազորությունների ճշգրիտ կիրառման հետ:

Վարչական մարմին վերապահված հայեցողական լիազորությունները թույլ են տալիս ապահովել նրա գործունեության ճկունությունը՝ տրամադրելով սուբյեկտներին օրենքով թույլատրելի որոշումների և գործողությունների լայն շրջանակ: Սակայն լինում են դեպքեր, երբ վարչական մարմինն իր հայեցողական լիազորությունների կիրառմամբ խախտում է վարչական իրավունքի ձևական պահանջները չարաշահելու արգելքի սկզբունքը, օրինակ՝ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին և 1.1 մասերին համապատասխան կենսաթոշակ նշանակելիս աշխատանքային ստաժը հաստատող հիմնական փաստաթուղթը աշխատանքային գրքույկն է: Միայն աշխատանքային գրքույկում արտացոլված տվյալների իսկության վերաբերյալ բավարար կասկածների դեպքում վարչական մարմինը կարող է այլ տեղեկություններ ևս կարևորել և դրանց բացակայությամբ պայմանավորված չհաստատել ստաժի առկայությունը: Եթե աշխատանքային գրքույկը պարունակում է բավարար տվյալներ անձի կողմից աշխատանք կատարած լինելու վերաբերյալ, որոնք այլ տվյալներով չեն հերքվում, վարչական մարմինը չի կարող չհաստատել ստաժի առկայությունը միայն այն պատճառով, որ գործատուների կողմից աշխատանքային փաստաթղթերն արխիվ չեն հանձնվել, կամ սոցիալական վճարի վերաբերյալ տեղեկություններ չեն հայտնաբերվել, կամ տեխնիկական պատճառներով աշխատավարձի հաշվառման մատյանները չեն պահպանվել: Գործատուի կողմից աշխատանքում թույլ տված թերությունների պատճառով առաջացած խնդիրները չեն կարող զրկել փաստացի աշխատանք կատարած անձին իր ստաժին համապատասխան կենսաթոշակ ստանալու իրավունքից:

Նշված օրինակից ակնհայտ է դառնում, որ վարչական մարմինները՝ օգտվելով իրենց վերապահված հայեցողական լիազորություններից, այն է՝ ազգային արխիվ հարցում կատարելը կամ, բացի աշխատանքային գրքույկը, նաև այլ լրացուցիչ փաստաթղթեր պահանջելը, այդպիսով անձանց վրա լրացուցիչ պարտավորություններ են դնում կամ զրկում են նրանց օրենքով վերապահված որևէ իրավունքից, որն էլ հանգեցնում է նաև վարչական իրավունքի ձևական պահանջները չարաշահելու արգելքի սկզբունքի խախտմանը:

3. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածով սահմանվում է կամայականության արգելքի սկզբունքը: Կամայականության և հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքներն անմիջականորեն փոխկապակցված են միմյանց, քանի որ հայեցողության իմաստներից մեկով այն գործողություն է, սեփական կամքով որոշում կամ հակում գործելու ոչ թե օրենքով, այլ կամայականորեն:

«Հայեցողություն» և «կամայականություն» հասկացությունների հարաբերակցության վերաբերյալ արտահայտվել է հետևյալ դիրքորոշումը.

1) հայեցողությունը, ի տարբերություն կամայականության, հիմնված է օրենքի վրա և սահմանափակվում է օրենքով. դա հայեցողության սոցիալ-հոգեբանական երևույթի իրավական ձևն է.

2) հայեցողության բոլոր դրսևորումները պարունակում են կամայականություն, մինչդեռ դրա յուրաքանչյուր դրսևորում չէ, որ հայեցողություն է (օրինակ, հայեցողությունը կարող է դրսևորվել որպես կամայականություն), մինչդեռ կամայականությունը կարող է համապատասխանել կամ չհամապատասխանել իրավական նորմերին և սկզբունքներին¹:

Վերոգրյալից ելնելով՝ «հայեցողություն» և «կամայականություն» հասկացությունները հոմանիշներ չեն և գործնականում ունեն էական տարբերություններ: «Պաշտոնատար անձանց կամայականություն»

¹ Տե՛ս <http://cyberleninka.ru/article/n/sootnoshenie-printsipa> № 3 / 2013. - С. 46, /10.08.2024/:

հասկացությունն արտացոլում է սոցիալական այս ինստիտուտի հասարակական նշանակությունը, մինչդեռ «հայեցողություն» տերմինն արտացոլում է հատուկ սուբյեկտի, պաշտոնատար անձի իրավական առանձնահատկությունները՝ հիմնված իրավունքի վրա և սահմանափակված հայեցողության իրավունքով:

Այս առանձնահատկությունների բացահայտումը հնարավորություն կընձեռնի գործնականում, օրենսդրության ընդունման և կիրարկման գործընթացում, ավելի ճշգրիտ ձևակերպել կոնկրետ մարմինների և նրանց պաշտոնատար անձանց լիազորությունները, սահմանել պարտադիր պահանջներ և նման լիազորությունների նկարագրության մանրամասնության աստիճանը, հիմքեր ստեղծել պաշտոնատար անձի կողմից իր լիազորությունների գերազանցման փաստը և դրա հետևանքները գիտակցելու, շարունակել հայեցողական լիազորությունների և հայեցողության ուսումնասիրությունը կոնկրետ գործնական իրավահարաբերությունների օրինակով¹:

Նշվածի համատեքստում պարզ է դառնում, որ հայեցողական լիազորությունները սահմանափակելու և կամայականության սկզբունքների միջև առկա է անխզելի կապ այն իմաստով, որ վարչական մարմնի կողմից հայեցողական լիազորություններից շեղվելը որևէ ձևով միաժամանակ հանգեցնում է հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման և կամայականության սկզբունքների խախտումների:

Ինչ վերաբերում է այս երկու հասկացությունների բովանդակություններին, ապա, ըստ մեր դիտարկման, հայեցողությունը վարչական մարմնին օրենսդրի կողմից տրված լիազորությունն է, մինչդեռ կամայականությունը՝ վարչական մարմնի պաշտոնատար անձի կամքն է կամ ներքին մղումը՝ գործելու այս կամ այն կերպ:

4. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածով սահմանվում է վարչարարության համաչափության

¹ См. Мирошник О.А. Отраслевые аспекты правовой политики. О некоторых аспектах конституционно-правового понятия дискреции // Правовая политика и правовая жизнь, 2012. - С. 33:

սկզբունքը, որի սահմանադրական հիմքը Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով ամրագրված համաչափության սկզբունքն է, որն առավել լայն իմաստ ունի և ընդգրկում է հանրային իշխանության բոլոր ճյուղերի գործունեությունը, բացի դրանից՝ վերաբերում է բացառապես հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման ասպեկտներին: Ընդ որում՝ սահմանափակման հիմքում դրված է Սահմանադրությամբ ամրագրված նպատակին հասնելու անհրաժեշտությունը:

Անդրադառնալով նաև իրավունքների սահմանափակման համաչափությանը՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 8-ի ՍԴՈ-1244 որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանը նշում է «... Հետևաբար, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենքով պետք է նախատեսվեն այնպիսի իրավակարգավորումներ, որպիսիք արգելք չհանդիսանան (կամ՝ սահմանափակեն) սահմանադրական իրավունքների ազատ իրացմանը, եթե այդպիսի իրավունքի սահմանափակումն անհրաժեշտ չէ ժողովրդավարական հասարակությունում և համաչափ չէ իրավաչափ նպատակին»:

Համաչափության և հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքների միջև փոխադարձ կապը պայմանավորված է նրանով, որ երկու սկզբունքների կիրառման դեպքում էլ վարչական մարմինը պետք է առաջնորդվի այնպիսի վերապահումներով, որոնք թելադրված են պիտանիության, անհրաժեշտության և չափավորության պահանջներով: Այսինքն՝ վարչարարություն իրականացնելիս վարչական մարմինը հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքը չխախտելու համար պարտավոր է հետևել անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պահպանմանը ու հայեցողական լիազորություններն իրականացնել հիմնավորված և պատճառաբանված վարչական ակտերի կայացմամբ: Միաժամանակ հայեցողական լիազորությունների կիրառման դեպքում ևս վարչական մարմինը օրենքով նախատեսված նպատակներին հասնելու համար նախապատվությունը տալիս է այնպիսի միջոցների, որոնք համահունչ են տվյալ իրավիճակին, չեն հանգեցնի անհարկի բացասական հետևանքների, այդ թվում՝

անձանց իրավունքների անհիմն ոտնահարմանը և վարչական ռեսուրսների անտեղի վատնմանը: Մեր դիրքորոշմամբ վարչական մարմինն իր հայեցողական լիազորություններն իրականացնելիս պահպանում է նաև համաչափության սկզբունքը՝ դրանով իսկ վկայելով բարձր մասնագիտական պատրաստվածության և վարչական մարմինների համակարգում անհրաժեշտ բարոյահոգեբանական մթնոլորտի առկայության մասին:

5. Առավելագույնի սկզբունքը կոչված է անձին երաշխավորել, որ վարչական մարմինն իրենից չի պահանջի կատարել որոշակի գործողություններ, եթե դրանք իրենց ծավալով ընդգրկված են արդեն իսկ կատարված գործողությունների մեջ: Միաժամանակ այս սկզբունքը վարչական մարմինն արգելում է որոշակի գործողությունը մասնատել փոքր հատվածների և անձից պահանջել դրանց կատարումը մաս առ մաս, ինչը նրանից շատ ժամանակ ու ջանքեր կխլել, և դա այն դեպքում, երբ հարցը կարելի է լուծել մեկ ընդգրկուն գործողություն կատարելու միջոցով¹:

Այս սկզբունքի կարգավորումը նախատեսված է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածով:

Մեր դիտարկմամբ՝ վարչական մարմինը ոչ միայն խախտում է առավելագույնի սկզբունքը, այլև հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքը, մասնավորապես՝ վարչական մարմինը, իրեն տրված հայեցողական լիազորությամբ առաջնորդվելով, պահանջում է անձից լրացուցիչ փաստաթուղթ, որի պահանջը նույնաբովանդակ է: Ավելին, մինևնույն վարչական մարմնի տարբեր աշխատակիցներ իրենց վերապահված հայեցողական լիազորության կիրառման ժամանակ կարող են տարբերակված մոտեցում ցուցաբերել նույն հարցի վերաբերյալ: Օրինակ, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով աշխատանքային ստաժը հավաստող փաստաթուղթն աշխատանքային

¹ Տես Թովմասյան Հ., Մուրադյան Գ., Թորոսյան Հ., Գրիգորյան Վ. և Պողոսյան Վ., Հարցեր և պատասխաններ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի վերաբերյալ: Երևան, «Հարդ ընդ Սոֆթ» հրատարակչություն, 2007, էջ 32-33:

գրքույկն է, սակայն միևնույն վարչական մարմնի աշխատակիցներից մեկի համար դրանում առկա կնիքը ժամանակավրեպ է և դրա հավաստման համար որևէ այլ փաստաթուղթ չի պահանջվում, իսկ մյուս դեպքում՝ պահանջվում է: Այսինքն՝ վարչական մարմնի աշխատակիցը, վերազանցելով իրեն վերապահված հայեցողական լիազորությունը, խախտում է առավելագույնի սկզբունքը:

6. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածով սահմանվում է հավաստիության կանխավարկածը:

Հավաստիության կանխավարկածի և հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքների միջև փոխադարձ կապն ունի գործնական մեծ նշանակություն, քանի որ հավաստիության կանխավարկածի սկզբունքը կիրառելի է, երբ անձինք ներկայացնում են փաստաթղթեր, որոնց արժանահավատության բացահայտման համար վարչական մարմինները հաճախ գործի են դնում իրենց հայեցողական լիազորությունները: Օրինակ, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով կենսաթոշակի նշանակման համար վարչական մարմինը, հաճախ օգտագործելով իր հայեցողական լիազորությունը, հարցում է կատարում ազգային արխիվ՝ ճշգրտելու անձի կողմից ներկայացված փաստաթղթում առկա տեղեկատվության իսկությունը:

Մեր դիտարկմամբ՝ վարչական մարմինը մի կողմից խախտում է հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքը, քանի որ նման դեպքում այն կիրառելի չէ, միևնույն ժամանակ խախտում է հավաստիության կանխավարկածը, որովհետև չի վստահում և առանց հիմնավորման կասկածի տակ է դնում անձի կողմից ներկայացված փաստաթուղթը՝ տրված պետական կամ մասնավոր կազմակերպության կողմից: Մինչդեռ որևէ վարչական մարմին իրավասու չէ կասկածի տակ դնել մեկ այլ մարմնի կողմից տրված տեղեկատվությունը, քանի որ վարչական մարմինը փաստաթղթերի կամ տվյալների կեղծ լինելը հավաստողը չէ:

7. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածով սահմանվում է տնտեսավարության սկզբունքը, որի փոխկապվածությունը հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքի հետ կարող է արտահայտվել վարչական մարմնի աշխատանքի կրկնակիությամբ: Մասնավորապես, մեր դիրքորոշմամբ, վարչական մարմինը թույլ է տալիս իրեն տրված հայեցողական լիազորության վերազանցում, որի հետևանքով անձը վերադասության կամ դատական կարգով վերականգնում է իր խախտված իրավունքները: Այսինքն, վարչական մարմինը պետության կողմից իրեն վերապահված հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքի խախտմամբ պետական միջոցները կիրառում է ոչ արդյունավետ, քանի որ իր կողմից թույլ տրված խախտումը վերացնելուց հետո օգտագործում է ավելի մեծ միջոցներ: Տնտեսավարության սկզբունքը չի կարող խոչընդոտել պատշաճ վարչարարության իրականացմանը՝ բացառելով միջոցների անհարկի վատնումը և չվտանգելով վարչարարության շահերը:

Այսպիսով՝ հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքի և վարչական իրավունքի այլ սկզբունքների փոխգործակցության հավասարակշռությունը խթանում է վարչական հայեցողության կիրառման իրավաչափությանը՝ բացառելով վարչական մարմնի հնարավոր թողտվությունը:

Ուսումնասիրելով և վերլուծելով հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման և վարչարարության այլ սկզբունքների հարաբերակցության հիմնահարցերը՝ պայմանավորված իրավաչափ վարչարարության իրականացման սահմաններով, վարչարար գործունեության արդյունավետ զարգացման հնարավորությունները կապում ենք՝

1. վարչարար գործունեության ընթացքում վարչական հայեցողության կիրառմամբ ծագած արտաքին և ներքին արգելքների հաղթահարման հետ,

2. վարչարար գործունեության որակական հատկանիշներով՝ որպես վարչական հայեցողության կիրառման կարևոր պայման,

որոնք էական նշանակություն ունեն վարչարարության սկզբունքների փոխգործակցության ապահովման հետ:

Հայեցողական լիազորությունների կիրառումը հաճախ հանգեցնում է վարչարարության սկզբունքների հավասարակշռության խաթարմանը՝ ստեղծելով անբավարար պայմաններ վարչական մարմնի ցանկալի վերջնարդյունքին հասնելու համար:

Վարչական հայեցողության կիրառմամբ ծագած արտաքին արգելքներից են՝ օրենսդրությամբ սահմանված ժամկետը, լրացուցիչ փաստաթղթեր պահանջելու անհրաժեշտությունը, օրենքում ամրագրված դրույթի անհստակությունը և այլն: Նշված արգելքների խախտումն ուղղակիորեն հանգեցնում է վարչարարության սկզբունքների փոխգործակցության աղճատմանը, օրինակ՝ վարչական մարմնի կողմից հայեցողական լիազորությունների կիրառման պարագայում օրենսդրությամբ սահմանված ժամկետի խախտումն առաջացնում է հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման, օրինականության և կոնկրետ դեպքում նաև այլ սկզբունքների խախտման՝ խաթարելով և մասնատելով վարչարարության սկզբունքների փոխգործակցության հավասարակշռության ողջ գործընթացը: Նույն դիրքորոշումը կարելի է արտահայտել նաև ներքին արգելքների վերաբերյալ, քանզի դրանք ևս նույնքան բացասական ազդեցություն են ունենում այս հարցում: Դրանցից առանձնացնենք վարչական մարմնի դիրքորոշումը տվյալ դեպքում կիրառվող հայեցողական լիազորությունների վերաբերյալ, կամային պատրաստվածությունն օրենսդրի կողմից դրված նպատակին հասնելու համար և այլն:

Արտաքին և ներքին արգելքների զուգակցման պարագայում դժվար է խոսել վարչարարության սկզբունքների փոխգործակցության հավասարակշռման արդյունավետության մասին, քանի որ դրանցից յուրաքանչյուրի խախտումը վարչական մարմնի կողմից հանգեցնում է ոչ միայն հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման, այլև մյուս սկզբունքների շղթայակապ խաթարմանը: Հետևաբար՝ վարչական մարմնի համար առանցքային նշանակություն ունի այս արգելքների

հաղթահարումը, ինչն էլ իր հերթին նպաստում է սկզբունքների փոխգործակցության հավասարակշռմանը:

Արտաքին և ներքին արգելքները ստեղծում են լարվածություն, ուժերի հավաքագրման պատասխանատվություն, որոնք անհրաժեշտ և բավարար են վարչական մարմնի կողմից դրանց հաղթահարման ուղիները գտնելու համար: Տվյալ արգելքների հաղթահարման կարևոր ուղիներից մեկն աշխատանքի արդյունավետ կազմակերպումն է, որով կնվազեցվի օրենքով սահմանված ժամկետի խախտումը, նման իրավիճակներում ձեռքբերված փորձի ուսումնասիրությունը, որը հնարավորություն կստեղծի կողմնորոշվել հայեցողական լիազորությունների կիրառման դիրքորոշման հարցում, գործի ամբողջական և օբյեկտիվ ուսումնասիրությունը՝ ապահովելով օրենսդրի նպատակի կատարումը:

Վարչական մարմնի կողմից այս արգելքների հաղթահարման վճռականությունը հանգեցնում է վարչարարության սկզբունքների փոխգործակցության ապահովմանը, քանզի վարչական հայեցողության իրավաչափ կիրառումը (հաղթահարելով արտաքին և ներքին արգելքները) վկայում է նաև վարչարարության այլ սկզբունքների արտահայտման մասին:

Վարչարարության իրականացման իրավաչափության հարցում էական դերակատարում ունեն վարչարար գործունեության որակական հատկանիշները, որոնք հստակություն են սահմանում՝ օգնելով ձևավորել նպատակ և ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցներ դրան հասնելու համար՝ ապահովելով նաև պետական ռեսուրսների արդյունավետ կառավարումը:

Առանձնացնենք վարչարար գործունեության որակական հետևյալ հատկանիշները՝

- 1) վարչարար գործունեության ջանասիրությունը և պատասխանատվությունը,
- 2) վարչարար գործունեության իրականացումը՝ հիմքում դնելով մարդասիրությունը:

Թվարկված որակական հատկանիշները փոխկապակցված են և կազմում են մեկ ամբողջություն, որոնցից յուրաքանչյուրն առանձին և իր համակցության մեջ հնարավորություն է ստեղծում ճիշտ գնահատելու ու ընդհանրացնելու վարչական հայեցողության կիրառումը սկզբունքների փոխգործակցության համատեքստում: Վարչարար գործունեության որակական հատկանիշների պահպանման նկատմամբ բարեխիղճ վերաբերմունքի դրսևորումը վարչական մարմնի համար ստեղծում է բավարար պայմաններ վարչարարության սկզբունքներով առաջնորդվելով հայեցողական լիազորությունների կիրառման համար՝ ցուցաբերելով ջանասիրություն և կրելով պատասխանատվություն:

Վարչական մարմինը վարչական հայեցողության կիրառման վերաբերյալ դիրքորոշում ձևավորելու հարցում բավարար ջանք պետք է ներդնի համապատասխան փաստաթղթերն ուսումնասիրելիս, ժամկետները պահպանելիս, անհրաժեշտության դեպքում լրացուցիչ նյութեր ձեռքբերելիս և, ի վերջո, վերջնարդյունքին հասնելիս: Միևնույն ժամանակ ջանասիրության հետ մեկտեղ կարևոր է պատասխանատվությունը, քանզի վարչական մարմինը, հանդես գալով պետության անունից, նրա «բարոյական դեմքն» է հասարակությունում: Վարչական մարմինը հայեցողական լիազորությունների կիրառմամբ իր վրա պատասխանատվություն է վերցնում նաև դրա հետագա ընթացքն ապահովելիս:

Այսինքն, վարչական մարմինն իր ջանասիրությամբ և պատասխանատվությամբ հիմք է ստեղծում ոչ միայն հայեցողական լիազորությունների կիրառման իրավաչափության, այլև սկզբունքների փոխգործակցության հավասարակշռության ապահովման համար:

Վարչական մարմնի հաջորդ կարևոր որակական հատկանիշն այն վճռականությունն է, որի միջոցով ապահովվում է օրենսդրի կամքի իրականացումը: Այդ կամքը դրսևորվում է հայեցողական լիազորությունների կիրառմամբ, որը չպետք է որևէ ձևով խախտի մարդու իրավունքներն ու ազատությունները՝ միևնույն ժամանակ ապահովելով վարչարարության սկզբունքների փոխգործակցության

հավասարակշռությունը: Վարչարարության սկզբունքների փոխգործակցությունը պայմաններ է ստեղծում մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանման համար, քանի որ դրանց փոխգործակցությունը բացահայտում է այն պատճառները, որոնք արդարացնում և հիմնավորում են վարչական մարմնի կողմից կիրառված վարչական հայեցողությունը: Արգելքների առաջացման սոցիալ-հասարակական ինտենսիվ զարգացման պարագայում սկզբունքներն են հնարավորություն տալիս հարմարեցնել գործող հայեցողական լիազորությունները ստեղծված իրավիճակին՝ պահպանելով սկզբունքի իմաստը, ինչպես նաև մարդու իրավունքները:

Եզրակացություն

Այսպիսով, ամփոփելով հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքի և վարչարարության այլ սկզբունքների միջև հարաբերակցության առանձնահատկությունները՝ նշենք, որ վարչարարության սկզբունքները համակարգում են գործնականում ծագած բոլոր տեսակետները՝ արտահայտելով իրենց փոխգործակցության հավասարակշռության ուղղությունները: Այդ փոխհարաբերակցությունը հիմնարար և անփոխարինելի նշանակություն ունի, որով կարծիք է ձևավորվում պետությունում իրականացվող վարչարարության մասին: Դրանց միջոցով ամրապնդվում են հայեցողական լիազորության կիրառման և մարդասիրության միջև կապը: Վարչական հայեցողության կիրառումը փոփոխական է, մինչդեռ սկզբունքների փոխգործակցությունը՝ մշտական, և դրանք վկայում են նաև վարչական մարմնի պատշաճ վարչարարության մասին:

Օգտագործված նորմատիվ իրավական ակտերի և գրականության ցանկ

1. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենք /31.02.2004/:
2. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենք /01.01.2011/:
3. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2008 թվականի մայիսի 13-ի ՍԴՈ-753 որոշում:
4. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2015 թվականի դեկտեմբերի 8-ի ՍԴՈ-1244 որոշում:
5. **Վաղարշյան Ա.**, Դասախոսություն, Պետության և իրավունքի տեսություն – 2: ԵՊՀ, Երևան, 2011, 448 էջ:
6. **Թովմասյան Հ., Մուրադյան Գ., Թորոսյան Հ., Գրիգորյան Վ. և Պողոսյան Վ.**, Հարցեր և պատասխաններ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի վերաբերյալ: «Հարդ ընդ Սոֆթ» հրատարակչություն, Երևան, 2007, 140 էջ:
7. Sunday times v. The United Kingdom, 26/04/1979թ. վճիռ, գանգատ թիվ 6538/74, կէտ 49:
8. **Мирошник О.А.** Отраслевые аспекты правовой политики. О некоторых аспектах конституционно-правового понятия дискреции // Правовая политика и правовая жизнь, 4 (49). - М., 2012.
9. **Пухтецкая А.А.** Развитие научных подходов к основаниям классификации принципов административного права: сравнительно-правовой анализ, doi: 10.36695/2219-5521.3.2019.18 УДК 342.92(477).
10. [http://cyberleninka.ru/article/n/sootnoshenie-printsipa № 3 / 2013, с. 46, /10.08.2024/.](http://cyberleninka.ru/article/n/sootnoshenie-printsipa № 3 / 2013, с. 46, /10.08.2024/)

ПРОБЛЕМЫ СООТНОШЕНИЯ ПРИНЦИПОВ ОГРАНИЧЕНИЯ ДИСКРЕЦИОННЫХ ПОЛНОМОЧИЙ И АДМИНИСТРИРОВАНИЯ

Аннотация

Принципы административного права имеют особое значение в развитии административного права, в частности играют системообразующую роль, способствуя формированию новых институтов. Наличие принципов административного права позволяет административному органу осуществлять справедливое администрирование даже при отсутствии четкой правовой нормы, регулирующей спорную ситуацию.

В статье рассматривается взаимосвязь принципа ограничения дискреционных полномочий с другими принципами административного права, анализируется вероятность нарушения каждого из них в случае неправомерного использования дискреционных полномочий. При этом говорится о соблюдении административным органом принципа администрирования, что в соответствии с современными правовыми тенденциями предполагает также обеспечение основных прав и законных интересов человека, а также гарантий, способствующих взаимодействию принципов законности и ограничения дискреционных полномочий.

В статье выделены качественные характеристики деятельности по администрированию, связывая их с преодолением внешних и внутренних препятствий, возникших вследствие применения административного усмотрения в ходе деятельности по администрированию. Обсуждаются также являющиеся важным условием применения административного усмотрения качественные характеристики деятельности по администрированию, имеющие теоретическое и практическое значение в обеспечении взаимодействия принципов администрирования.

Ключевые слова: административное право, принципы, административное усмотрение, полномочия.

PROBLEMS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PRINCIPLES OF RESTRICTION OF DISCRETIONARY POWERS AND ADMINISTRATION

Annotation

The principles of administrative law are of particular importance in the development of administrative law, in particular, they play a system-forming role, contributing to the formation of new institutions. The presence of the principles of administrative law allows the administrative body to exercise fair administration even in the absence of a clear legal norm regulating a controversial situation.

The article examines the relationship between the principle of limiting discretionary powers and other principles of administrative law, and analyzes the possible likelihood of violating each of them in the event of disproportionate application of discretionary powers. At the same time, a reference was made to the adherence to the principle of administration by an administrative, which, in accordance with modern legal trends, also implies ensuring fundamental human rights and legitimate interests, as well as guarantees that facilitate the interaction of the principles of legality and the limitation of discretionary powers.

The article highlights the qualitative characteristics of administrative activities, linking them with overcoming external and internal obstacles that arise as a result of applying administrative discretion in the course of administrative activities. The qualitative characteristics of administrative activities were also discussed as an important condition for the application of administrative discretion, necessary to ensure the interaction of the principles of administration.

Keywords: administrative law, principles, administrative discretion, powers.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 05.11.2024թ., տրվել է գրախոսության 06.11.2024թ., ընդունվել է տպագրության 28.11.2024թ.: